ΑΚΡΙΒΕΣ ΑΝΤΙΓΡΑΦΟ

Έχει υπογραφεί
ψηφιακά από τον/την:
Georgios Kostogiannis
2022-10-19
10:31:38+03:00

ΣΥΝΗΓΟΡΟΣ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ
ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗ ΑΡΧΗ

Αθήνα, 19/10/2022
Αρ. Πρωτοκόλλου: 57353/2022

Κύριο
Μάξιμο Χαρακόπουλο
Πρόεδρο της Διαρκούς Κοινοβουλευτικής Επιτροπής
Δημόσιας Διοίκησης, Δημόσιας Τάξης και Δικαιοσύνης

ΘΕΜΑ: Σχόλια και παρατηρήσεις επί του νομοσχεδίου *«Αναμόρφωση και εκσυγχρονισμός Σωφρονιστικού Κώδικα - Τροποποιήσεις στον ν. 2776/1999»*

Αξιότιμε κύριε Πρόεδρε,

Στο πλαίσιο της γενικής αρμοδιότητας της Αρχής[1] αλλά και της ειδικής αρμοδιότητάς της ως *«Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης Βασανιστηρίων και Κακομεταχείρισης»*[2], έχω την τιμή να θέσω υπ' όψη της Διαρκούς Κοινοβουλευτικής Επιτροπής Δημόσιας Διοίκησης, Δημόσιας Τάξης και Δικαιοσύνης τις παρακάτω παρατηρήσεις επί του σχεδίου νόμου *«Αναμόρφωση και εκσυγχρονισμός Σωφρονιστικού Κώδικα - Τροποποιήσεις στον ν. 2776/1999»*, το οποίο συζητείται από 18.10.2022 ενώπιον της Επιτροπής, αλλά και ειδικότερα σχόλια και προτάσεις ως προς αντικείμενα που περιλαμβάνονται σε αυτό ή που η Ανεξάρτητη Αρχή θεωρεί σκόπιμο να περιληφθούν (ιδίως σχετικά με τη μεταχείριση και τα δικαιώματα των ανηλίκων κρατουμένων), με βάση την πολυετή εμπειρία της, τόσο από τη διερεύνηση σχετικών αναφορών όσο και από τη συστηματική παρακολούθηση των εξελίξεων στο πεδίο της σωφρονιστικής πολιτικής.

Αφετηρία των παρατηρήσεων και προτάσεων της Αρχής αποτελεί η πάγια θέση, ότι κάθε πρωτοβουλία αναθεώρησης των κανόνων που διέπουν την οργάνωση και λειτουργία του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης πρέπει να γίνεται *«υπό το πρίσμα μίας "ολιστικής" επανεξέτασης της λειτουργίας του, τόσο στις επιμέρους όψεις του - δηλ. τη νομοθετική (σύστημα ποινών), τη δικαστική (επιμέτρηση ποινών) και τη σωφρονιστική (συνθήκες κράτησης) - όσο και, συνολικά, στις μεταξύ τους αλληλεπιδράσεις, στο πλαίσιο μιας μεσοπρόθεσμης, συγκροτημένης, ποινικής και σωφρονιστικής πολιτικής»*[3]. Στο πλαίσιο αυτό και δεδομένου, ότι το υπόψη σχέδιο νόμου επιφέρει σημαντικές αλλαγές σε κρίσιμες διατάξεις του ήδη επί δεκαετίες ισχύοντος Σωφρονιστικού Κώδικα (ν. 2776/1999), η Αρχή επιθυμεί, κατ' αρχήν, να παρατηρήσει, ότι το σωφρονιστικό μας σύστημα χρειάζεται να επανεξετασθεί ως προς όλα τα επιμέρους στοιχεία του, με συνολική προσέγγιση και μακροπρόθεσμη προοπτική, αντί για βραχυπρόθεσμες, μεμονωμένες και αποσπασματικές παρεμβάσεις. Απ' αυτή την

---

[1] Άρθρο 103 § 9 Συντάγματος και ν. 3094/2003.

[2] Άρθρο δεύτερο του αυξημένης τυπικής ισχύος ν. 4228/2014 (*«Κύρωση του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση κατά των βασανιστηρίων και άλλων μορφών σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας»*).

[3] Συνήγορος του Πολίτη, Ειδικές Εκθέσεις Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης 2014 https://old.synigoros.gr/resources/docs/ee2014-15-basanistiria.pdf (σελ. 159), 2015 https://old.synigoros.gr/resources/docs/ee2015-15-basanistiria--2.pdf (σελ. 137), 2017 https://old.synigoros.gr/resources/docs/opcat_2017_gr.pdf (σελ. 27), 2018 https://old.synigoros.gr/resources/e8nikos-mhxanismos-prolhyhs-twn-vasanisthriwn--ths-kakometaxeirishs---ethsia-eidikh-ek8esh-opcat-2018.pdf (σελ. 20) και 2019 https://old.synigoros.gr/resources/docs/eee_opcat_2019_gr.pdf (σελ. 29).

άποψη, προκύπτει ως αναγκαία η γενική αναθεώρηση του Σωφρονιστικού Κώδικα, σε συνέχεια και εναρμόνιση με τις πρόσφατες μεταρρυθμίσεις στους λοιπούς θεμελιώδεις κώδικες της ποινικής νομοθεσίας (ΠΚ και ΚΠΔ), προκειμένου να ενσωματωθούν στην έννομη τάξη οι μεταγενέστερες ευρωπαϊκές και διεθνείς εξελίξεις[4] και να ληφθούν υπόψη οι σχετικές εμπειρίες σε εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο. Συναφής, άλλωστε, είναι και η πρόσφατη ρητή υπόδειξη της Επιτροπής CPT του Συμβουλίου της Ευρώπης[5].

Κεφάλαιο β΄: Γενικές Αρχές και Δικαιώματα Κρατουμένων

Άρθρο 8 του νομοσχεδίου, προσθήκη άρθρου 6Α στον Κώδικα:
Σύμφωνα με την αιτιολογία της Έκθεσης Ανάλυσης Συνεπειών του νομοσχεδίου, *«θεσπίζεται ειδικό ένδικο βοήθημα για τις συνθήκες κράτησης στα σωφρονιστικά καταστήματα, προκειμένου να καλυφθεί ένα κενό στην ελληνική νομοθεσία, το οποίο οδηγούσε το ΕΔΔΑ στη διαπίστωση της παραβίασης του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ, εξαιτίας των συνθηκών κράτησης σε πολλά σωφρονιστικά καταστήματα»*. Πράγματι, πρόκειται για παλαιόθεν εκπεφρασμένη πρόταση του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, το οποίο είχε οδηγήσει και σε σχετική πρόταση νόμου που κατατέθηκε στη Βουλή[6] τον Ιούλιο του 2021, αλλ' ουδέποτε συζητήθηκε. Το Τμήμα Εκτέλεσης Ποινών του ΕΔΔΑ, στην επίσκεψή του στη χώρα μας το Μάιο 2022, είχε ρωτήσει ειδικά για το ένδικο αυτό βοήθημα και το Συνήγορο του Πολίτη[7]. Η μείωση των ανεκτέλεστων αποφάσεων του ΕΔΔΑ αναδεικνύεται σε κεντρικό στόχο της προτεινόμενης ρύθμισης, στόχο απολύτως θεμιτό, που δεν μπορεί ωστόσο να αποτελεί αυτοσκοπό.
Η βασική θέση του Συνηγόρου του Πολίτη, όσον αφορά την προτεινόμενη προσφυγή των κρατουμένων είναι, κατ' αρχάς, ότι από πλευράς θεμελιωδών δικαιωμάτων αποτελεί αναγκαίο αλλά όχι επαρκές μέτρο για τη γενικότερη βελτίωση των συνθηκών κράτησης, η οποία συχνά υπολείπεται των προδιαγραφών του νόμου εγείροντας ζητήματα παραβίασης του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ για αξιοπρεπείς συνθήκες διαβίωσης, όπως διαπιστώνει ο Συνήγορος του Πολίτη στις επισκέψεις του στα Σωφρονιστικά Καταστήματα με την ιδιότητα του Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης ή Εξευτελιστικής Μεταχείρισης. Όχι μόνον ο Συνήγορος του Πολίτη, αλλά και το Συμβούλιο της Ευρώπης διαχρονικά, όπως και στην πρόσφατη έκθεση της Επιτροπής κατά των Βασανιστηρίων (CPT), έχει διατυπώσει έντονες επισημάνσεις για προβληματικές συνθήκες κράτησης. Βασικό δικαιοκρατικό ζητούμενο δεν είναι, συνεπώς, η αποτελεσματική προσφυγή των κρατουμένων και η αποφυγή καταδικαστικών αποφάσεων σε βάρος της χώρας, αλλ' η συνεχής βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης σε όλα, ιδίως όμως στα πολυπληθή Σωφρονιστικά Καταστήματα. Είναι προφανές πως ακόμη και ενδεχόμενη μείωση των καταδικαστικών αποφάσεων του ΕΔΔΑ δεν θα πρέπει

---

[4] Όπως, ενδεικτικά, η πρόσφατη (2020) αναθεώρηση των *«Ευρωπαϊκών Σωφρονιστικών Κανόνων»* του Συμβουλίου της Ευρώπης και η παλαιότερη (2015) των *«Ελάχιστων Βασικών Κανόνων για τη Μεταχείριση των Φυλακισμένων»* του ΟΗΕ (*«Κανόνες Νέλσον Μαντέλα»*), καθώς επίσης οι σύγχρονες τάσεις της νομολογίας του ΕΔΔΑ επί θεμάτων σωφρονιστικής πολιτικής και μεταχείρισης των κρατουμένων.

[5] Έκθεση CPT 2.9.2022: https://rm.coe.int/1680a7ce97 (σελ. 84-85): *«να διασφαλιστεί ότι τα καταστήματα κράτησης θα εγκαταλείψουν την απλή αποθήκευση ατόμων σε υπερπλήρεις, επικίνδυνες και κακές συνθήκες χωρίς στοχευμένες δραστηριότητες και θα μετατραπούν σε χώρους που προσφέρουν αξιοπρεπείς συνθήκες διαβίωσης και προετοιμάζουν τα άτομα για την επανένταξή τους στην κοινότητα ... δεν είναι απλώς ένα πρόβλημα που πρέπει να επιλυθεί από το Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη, αλλά πρέπει να αντιμετωπιστεί από την Κυβέρνηση στο σύνολό της, μαζί με το Ελληνικό Κοινοβούλιο και το δικαστικό σώμα. Η μεταρρύθμιση του σωφρονιστικού συστήματος είναι μακροπρόθεσμο σχέδιο που πρέπει να συμβαδίζει με την επείγουσα βελτίωση της καθημερινής ζωής των κρατουμένων»*.

[6] Πρόταση νόμου https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/c8827c35-4399-4fbb-8ea6-aebdc768f4f7/11332797.pdf και αιτιολογική https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/c8827c35-4399-4fbb-8ea6-aebdc768f4f7/11332795.pdf

[7] https://www.coe.int/en/web/execution/-/greece-consultations-with-authorities-on-the-execution-of-echr-judgments

να προκαλέσει τον παραμικρό εφησυχασμό ως προς τον, κατά τα ανωτέρω, ουσιαστικό δικαιοκρατικό σκοπό της σωφρονιστικής πολιτικής.
Επιπλέον, βασική επιδίωξη του Συνηγόρου του Πολίτη είναι η βέλτιστη αξιοποίησή του ως Εθνικού Μηχανισμού Πρόληψης των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης ή Εξευτελιστικής Μεταχείρισης, πέραν των ετήσιων εκθέσεών του προς τη Βουλή των Ελλήνων και τα αρμόδια Υπουργεία. Το σχέδιο νόμου, στο άρθρο 8 § 6, ορίζει πως *«οι αποφάσεις για τις προσφυγές του παρόντος άρθρου κοινοποιούνται, με επιμέλεια του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη, στον Συνήγορο του Πολίτη»*. Πρόκειται για θετικό βήμα, από πλευράς ροής της πληροφορίας από το αρμόδιο Υπουργείο προς τον Εθνικό Μηχανισμό για αποφάσεις που αφορούν την ευόδωση των προσφυγών των κρατουμένων. Ωστόσο, ως Εθνικός Μηχανισμός με προληπτική λειτουργία, ο Συνήγορος του Πολίτη θα μπορούσε ενδεχομένως να συμβάλει στην αποτελεσματικότητα του ένδικου μέσου, αν του κοινοποιούνται ήδη οι προσφυγές των κρατουμένων, προκειμένου να θέσει υπόψη του Δικαστηρίου Εκτέλεσης Ποινών τυχόν εκθέσεις του για τις συνθήκες στο οικείο κατάστημα κράτησης.
Ειδικότερα ζητήματα εντοπίζονται στις διαφορές του σχεδίου νόμου από την προηγηθείσα πρόταση του ΝΣΚ, λ.χ. ως εξής:

- Πρώτον, η μη τήρηση κανόνων διαβίωσης όπως αυτοί καθορίζονται σε συγκεκριμένα άρθρα του Σωφρονιστικού Κώδικα, στο άρθρο 3 της ΕΣΔΑ και άλλους κανόνες του διεθνούς δικαίου για τη μεταχείριση των κρατουμένων, δεν αρκεί πλέον ως βάση της προσφυγής αλλά τελεί υπό την πρόσθετη προϋπόθεση να έχει (και δυνητικά) δυσμενή επίδραση στην κατάσταση της σωματικής ή ψυχικής υγείας των κρατουμένων (άρθρο 8 § 1). Με την προϋπόθεση αυτή σχετικοποιείται η ισχύς των κανόνων. Θα αρκούν άραγε οι σκέψεις στις σχετικές με το άρθρο 3 αποφάσεις του ΕΔΔΑ σχετικά με τη σοβαρότητα του κανόνα που παραβιάζεται ή οι κατευθύνσεις μεταχείρισης της Επιτροπής κατά των Βασανιστηρίων (CPT) του Συμβουλίου της Ευρώπης για την διαπίστωση δυνητικά δυσμενούς επιρροής στην κατάσταση της σωματικής ή ψυχικής υγείας των κρατουμένων, ή μήπως ο κρατούμενος θα φέρει κάθε φορά ένα πρόσθετο βάρος απόδειξης;
- Δεύτερον, η αποκατάσταση του προσφεύγοντος κατά την κρίση του Δικαστηρίου Εκτέλεσης Ποινών συνίσταται, σύμφωνα με το σχέδιο νόμου (άρθρο 8 § 3), πρωτίστως σε μέτρα αξιοπρεπούς διαβίωσης εντός του ιδίου καταστήματος κράτησης ή άλλως στη μεταφορά του κρατουμένου στο νοσοκομείο των φυλακών ή άλλο δημόσιο νοσοκομείο ή, τέλος, στη μεταγωγή του σε άλλο κατάστημα κράτησης. Σε κάθε περίπτωση, το Δικαστήριο μπορεί να επιδικάσει χρηματική αποζημίωση για ηθική βλάβη (άρθρο 8 § 4). Όλως επικουρικώς προς συγκεκριμένα μέτρα αποκατάστασης των συνθηκών (*«εάν …δεν είναι δυνατό να ληφθούν ή δεν επαρκούν»*, άρθρο 12 § 4 της πρότασης του ΝΣΚ), το ΝΣΚ είχε προτείνει και τη δυνατότητα ευεργετικού υπολογισμού της εκτιτέας ποινής του προσφεύγοντα. Το δυνητικό αυτό μέτρο δεν περιλαμβάνεται στο προτεινόμενο σχέδιο νόμου, παρά το γεγονός ότι το μέτρο του ευεργετικού υπολογισμού έχει θεωρηθεί ότι μπορεί να συνδέεται όχι μόνον με κίνητρα εργασίας, εκπαίδευσης κ.λπ. αλλά και να έχει αποζημιωτικό χαρακτήρα, ως μέτρο αποκατάστασης άνισης μεταχείρισης λόγω δεινών συνθηκών έκτισης της ποινής[8].

Κεφάλαιο γ΄: Όργανα Άσκησης Σωφρονιστικής Πολιτικής

Άρθρο 10 του νομοσχεδίου, προσθήκη §§ 2Α & 2Β στο άρθρο 9 του Κώδικα:
Καθόσον προβλέπεται, ότι *«σε περίπτωση απόρριψης του αιτήματος κρατουμένου από την ΚΕΜ δεν δύναται να υποβληθεί νέο αίτημα μεταγωγής πριν την παρέλευση τριμήνου»*, θα ήταν σκόπιμο να προστεθεί η υποχρέωση αιτιολόγησης των απορριπτικών αποφάσεων, κάτι που θεωρητικά

[8] ΓνωμΕισΑΠ 2/2019 σχετικά με ποινικούς κρατούμενους σε αστυνομικά κρατητήρια.

προκύπτει μεν από τον Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας αλλά στην πράξη μάλλον αγνοείται. Επιπλέον, θα μπορούσε να προστεθεί πως η ΚΕΜ, εκτός από τον ίδιο τον κρατούμενο, θα μπορεί να ακροάται τον πληρεξούσιο δικηγόρο του.

Άρθρο 10 του νομοσχεδίου, τροποποίηση άρθρου 9 § 3 του Κώδικα:
Ομοίως, όπως ανωτέρω, για την αυτεπάγγελτη απόφαση δυσμενούς μεταγωγής, θα ήταν σκόπιμο να προβλεφθεί ρητά υποχρέωση αιτιολογίας.

Άρθρο 11 του νομοσχεδίου, τροποποίηση άρθρου 10 § 1 του Κώδικα:
Η δυνατότητα αναπλήρωσης, στο Συμβούλιο Φυλακής, του κοινωνικού λειτουργού από σωφρονιστικό ή διοικητικό υπάλληλο, παρίσταται προβληματική λόγω προφανούς έλλειψης ισοδυναμίας προσόντων και καθηκόντων.

Κεφάλαιο δ΄: Κατηγορίες Κρατουμένων

Άρθρο 12 του νομοσχεδίου, τροποποίηση άρθρου 11 § 5 του Κώδικα:
Η διατύπωση *«που δημιουργούν σοβαρά προβλήματα στην κοινή διαβίωση»*, ως αιτία μεταγωγής, κρίνεται αόριστη. Θα πρέπει να εξειδικευθούν, έστω με ενδεικτική απαρίθμηση, οι κατηγορίες των προβλημάτων ως προς το περιεχόμενό τους.

Άρθρο 13 του νομοσχεδίου, τροποποίηση άρθρου 12 του Κώδικα:
Ο Συνήγορος του Πολίτη θεωρεί αναγκαία τη συμπλήρωση των προτεινόμενων διατάξεων με ιδιαίτερες ρυθμίσεις που εστιάζουν στους ανήλικους κρατουμένους, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαιτερότητες της παιδικής ηλικίας, τους στόχους του σωφρονιστικού συστήματος στο βαθμό που εμπλέκονται σε αυτό ανήλικοι αλλά και τις βασικές υποχρεώσεις που απορρέουν από τη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ΔΣΔΠ)[9] και τα λοιπά διεθνή και ευρωπαϊκά κείμενα.
Δεδομένης της υποχρέωσης να λαμβάνεται κατά προτεραιότητα υπόψη το συμφέρον του παιδιού (άρθρο 3 ΔΣΔΠ), κρίνεται σκόπιμο να διασφαλιστούν μέσω του υπό ψήφιση νομοσχεδίου τα αναγκαία μέτρα, που κατά το δυνατό θα μειώσουν τις αρνητικές συνέπειες της κράτησης και θα διαμορφώσουν τις κατάλληλες συνθήκες για την ομαλή ψυχοκοινωνική και διανοητική εξέλιξη των παιδιών, ώστε να εξασφαλιστεί η δυνατότητά τους να αναλάβουν δημιουργικό και συμμετοχικό ρόλο στην κοινωνία[10].
Με αφετηρία την παραπάνω στόχευση[11], οι κανόνες του Συμβουλίου της Ευρώπης που αφορούν ανήλικους παραβάτες, οι οποίοι υπόκεινται σε κυρώσεις ή μέτρα, παρέχουν

---

[9] Όπως κυρώθηκε από τον υπερνομοθετικής ισχύος ν. 2101/92.

[10] Κ.Δ. Σπινέλλη - Α.Τρωϊάνου, *Δίκαιο Ανηλίκων*, β΄ έκδ., Αθήνα -Κομοτηνή 1992, σελ. 37. Όπως έχει επισημανθεί εύστοχα (Ν. Κουράκης, *Δίκαιο Παραβατικών Ανηλίκων*, Αθήνα-Κομοτηνή 2004, σελ. 321), σκοπός της παραμονής ανηλίκου σε ίδρυμα ή κατάστημα κράτησης, *«σύμφωνα με θεμελιώδη διεθνή κείμενα, είναι: Να του παρασχεθούν μέριμνα, προστασία, εκπαίδευση και επαγγελματικές δεξιότητες, γενικότερα, δε, κάθε δυνατή κοινωνική, εκπαιδευτική, επαγγελματική, ψυχολογική και ιατρική βοήθεια, ώστε -πέρα από την απόκτηση μόρφωσης και κατάρτισης- να καλλιεργηθούν στον ανήλικο το αίσθημα της δικαιοσύνης, αυτοσεβασμού και σεβασμού για τα θεμελιώδη δικαιώματα κάθε ανθρώπου και να αναλάβει, έτσι, ο ανήλικος μετά την αποφυλάκισή του ένα εποικοδομητικό και παραγωγικό ρόλο στην κοινωνία (υπ' αριθμ. 26.1 και 2 Κανόνες του Πεκίνου, υπ' αριθμ. 66 Κανόνας ΟΗΕ "Για την Προστασία Ανηλίκων Στερημένων της Ελευθερίας τους", άρθρα 9 παρ. 4, 37 περ. γ΄ και 40 παρ. 4 Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού)»*. Βλ. επίσης United Nations Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty, Adopted by General Assembly resolution 45/113 of 14 December 1990.

[11] Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2014-2019) P8_TA(2017)0385, Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 5ης Οκτωβρίου 2017 σχετικά με τα σωφρονιστικά συστήματα και τις συνθήκες κράτησης στις φυλακές (2015/2062(INI)): *«30. τονίζει εκ νέου πόσο σημαντικό είναι να διασφαλίζεται ότι τα παιδιά που βρίσκονται στη φυλακή αντιμετωπίζονται με τρόπο που λαμβάνει υπόψη το υπέρτερο συμφέρον τους, μεταξύ άλλων με την κράτησή τους χωριστά από τους ενήλικες σε όλες τις περιπτώσεις, ακόμη και κατά τη μεταγωγή τους στη φυλακή, και με τη*

λεπτομερή καθοδήγηση σχετικά με τις συνθήκες κράτησης. Ορίζουν, μεταξύ άλλων, ότι οι ανήλικοι δεν πρέπει να κρατούνται σε χώρους κράτησης ενηλίκων, αλλά σε χώρους ειδικά διαμορφωμένους για αυτούς[12]. Στο πλαίσιο του διεθνούς δικαίου, η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού περιέχει χωριστή διάταξη σχετικά με τη στέρηση της ελευθερίας των παιδιών, βάσει της οποίας τα παιδιά πρέπει να χωρίζονται από τους ενήλικες, εκτός εάν τούτο αντιβαίνει στο συμφέρον του παιδιού (άρθρο 37 στοιχείο γ΄ της ΔΣΔΠ), γεγονός το οποίο εξάλλου πρέπει να τεκμηριώνεται ειδικά έπειτα από εξατομικευμένη διεπιστημονική αξιολόγηση.
Με βάση τα παραπάνω, προτείνεται η θέσπιση διάταξης σύμφωνα με την οποία: *«Κρατούμενοι οι οποίοι έχουν συμπληρώσει το 15ο έτος της ηλικίας τους, μέχρι να συμπληρώσουν το 18ο έτος (ανήλικοι), διαμένουν σε καταστήματα κράτησης ή τμήματα των καταστημάτων κράτησης νέων που προορίζονται αποκλειστικά γι' αυτούς. Κρατούμενοι οι οποίοι έχουν συμπληρώσει το 18ο έτος της ηλικίας τους, μέχρι να συμπληρώσουν το 21ο έτος (νεαροί ενήλικες) διαμένουν σε διαφορετικά καταστήματα κράτησης ή σε διαφορετικούς χώρους και τμήματα από αυτά στα οποία διαμένουν οι ανήλικοι, χωρίς να συγχρωτίζονται με τους λοιπούς ενήλικες κρατουμένους»*.
Ανάλογα, κρίνεται αναγκαία η πρόβλεψη ιδιαίτερων ρυθμίσεων για τους ανήλικους κρατουμένους ως προς τις λοιπές συνθήκες κράτησης (λ.χ. απαγόρευση απομόνωσης στο πειθαρχείο), καθεστώς αδειών, παροχή ψυχολογικής υποστήριξης και εξειδικευμένης συμβουλευτικής καθοδήγησης) αλλά και, ιδίως, ως προς την εκπαίδευση, την επαγγελματική κατάρτιση των παιδιών (για την οποία βλ. παρακάτω στα σχόλια υπό το άρθρο 35 του νομοσχεδίου), καθώς και την κοινωνική ένταξη μετά την αποφυλάκιση (μετασωφρονιστική μέριμνα[13]).

Ειδικότερα ζητήματα:

Άρθρο 13 του νομοσχεδίου, τροποποίηση άρθρου 12 § 2 του Κώδικα:
Οι προϋποθέσεις και όροι λειτουργίας αυτοτελών καταστημάτων θα καθορίζονται πλέον με κοινή υπουργική απόφαση και όχι, όπως μέχρι τώρα, με προεδρικό διάταγμα. Ωστόσο, η έκδοση προεδρικού διατάγματος προσέφερε ισχυρότερα εχέγγυα για την προστασία των δικαιωμάτων των ανηλίκων.

Άρθρο 13 του νομοσχεδίου, τροποποίηση άρθρου 12 § 3 του Κώδικα:
Είναι σκόπιμο να προβλεφθεί πως οι μετέφηβοι κρατούμενοι θα μετάγονται μόνο στα Σωφρονιστικά Καταστήματα τύπου Α, έτσι όπως αυτά περιγράφονται στο νομοσχέδιο.

Άρθρο 13 του νομοσχεδίου, τροποποίηση άρθρου 12 § 5 του Κώδικα:
Η κράτηση σε αστυνομικά κρατητήρια κρίνεται εντελώς ακατάλληλη για τις εν θέματι ηλικίες και καθιστά του ανηλίκους έτι περαιτέρω ευάλωτους, καθώς τα αστυνομικά κρατητήρια δεν διαθέτουν καμία συνθήκη ικανή για τις ανάγκες των ανηλίκων. Η εν λόγω πρόβλεψη θα πρέπει να απαλειφθεί, πολλώ μάλλον καθώς, στην πράξη, οι μεταγωγές για λόγους δικονομικούς δύνανται να διαρκέσουν για μεγάλο χρονικό διάστημα.

διασφάλιση του δικαιώματός τους να επικοινωνούν με την οικογένειά τους, εκτός αν το δικαστήριο λάβει διαφορετική απόφαση· εκφράζει τη λύπη του για το γεγονός ότι σε ορισμένα κράτη μέλη οι ανήλικοι δράστες κρατούνται σε δομές μαζί με ενήλικες και εκτίθενται συνεπώς σε κίνδυνο κακοποίησης και βίας και στερούνται την ειδική φροντίδα που χρειάζεται μια τέτοια ευάλωτη ομάδα· υπενθυμίζει ότι η οδηγία (ΕΕ) 2016/800 σχετικά με τις δικονομικές εγγυήσεις υπέρ των παιδιών ορίζει ότι πρέπει να προκρίνονται εναλλακτικά μέτρα· ζητεί από τα κράτη μέλη να δημιουργήσουν εθνικά κέντρα παρακολούθησης για εφήβους», https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2017-0385_EL.pdf .

[12] Στο πλαίσιο του δικαίου του Συμβουλίου της Ευρώπης, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι η κράτηση παιδιών μαζί με ενήλικες μπορεί να οδηγήσει σε παραβίαση του άρθρου 3 ή του άρθρου 5 της ΕΣΔΑ. ΕΔΔΑ, *Güveç κατά Τουρκίας*, αριθ. 70337/01, 20 Ιανουαρίου 2009, *Nart κατά Τουρκίας*, αριθ. 20817/04, 6 Μαΐου 2008.

[13] Άρθρο 15 περ. ε΄ της Σύστασης R(87)20 και υπ' αρ. 28.2 *«Κανόνας του Πεκίνου»*.

Άρθρο 14 του νομοσχεδίου, τροποποίηση άρθρου 13 § 1 του Κώδικα:
Δέον, όπως προβλεφθεί ξεχωριστή μνεία για διεμφυλικούς κρατουμένους.

Άρθρο 14 του νομοσχεδίου, τροποποίηση άρθρου 13 § 3 του Κώδικα:
Ο Συνήγορος του Πολίτη έχει επανειλημμένα επισημάνει, ότι το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού και η ομαλή κοινωνική του ένταξη προϋποθέτουν τη συμμετοχή αυτών των παιδιών σε βρεφονηπιακό σταθμό εκτός Σωφρονιστικού Καταστήματος, καθώς η λειτουργία εσωτερικού βρεφονηπιακού σταθμού μπορεί να οδηγήσει στην περαιτέρω ιδρυματοποίηση τους και στην ενίσχυση του στιγματισμού τους. Άλλωστε, η απρόσκοπτη επικοινωνία και η τροφοδότηση της σχέσης των παιδιών με τους γονείς, ακόμη και όταν οι τελευταίοι έχουν φυλακιστεί, και η προστασία τους από διακρίσεις καθώς και η διαχείριση/αντιμετώπιση του σοβαρού τραύματος που συνεπάγεται αυτή η εξέλιξη στη ζωή των παιδιών, κατοχυρώνονται στη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού και ιδίως τα άρθρα 2 (προστασία από διακρίσεις), 3 (λήψη υπόψη του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού σε όλες τις αποφάσεις), 6 (προστασία της ζωής και ανάπτυξης του παιδιού), 9 (δικαίωμα του παιδιού στην οικογένειά του) και 12 (διατύπωση της γνώμης του παιδιού για οποιοδήποτε ζήτημα το αφορά). Εκτενής μνεία για το ζήτημα, στη βάση συγκεκριμένων θεματικών αξόνων, γίνεται και στη σύσταση CM/Rec (2018) της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης προς τα κράτη-μέλη[14]. Στην εν λόγω Σύσταση, εκτός των άλλων, περιγράφονται οι θεμελιώδεις αρχές αναφορικά με την προστασία των δικαιωμάτων των ευάλωτων παιδιών φυλακισμένων γονέων και την αυξημένη επαγρύπνηση που αυτή συνεπάγεται. Περαιτέρω, περιγράφεται η υποχρέωση λήψης υπόψη του βέλτιστου συμφέροντος του εκάστοτε παιδιού κατά την επιβολή της ποινής, τον προσδιορισμό του Καταστήματος Κράτησης, καθώς επίσης η αρχή της οικονομικής και ψυχοκοινωνικής υποστήριξης της οικογένειας, η ανάγκη της εκπαίδευσης/επιμόρφωσης του προσωπικού για την εξυπηρέτηση του ανωτέρω σκοπού και η υποχρέωση συλλογής δεδομένων και διασφάλισης της επικοινωνίας.

Άρθρο 14 του νομοσχεδίου, προσθήκη § 4 στο άρθρο 13 του Κώδικα:
Εκτιμάται ως θετική η πρόβλεψη για ίδρυση ειδικού ψυχιατρικού και νοσοκομειακού τμήματος για γυναίκες κρατούμενες στο Σωφρονιστικό Κατάστημα Γυναικών Ελεώνα Θηβών, με την ελπίδα, ότι παράλληλα θα βελτιωθούν οι συνθήκες στο Ψυχιατρείο Κρατουμένων Κορυδαλλού.

Κεφάλαιο ε΄: Οργάνωση και Λειτουργία Σωφρονιστικών Καταστημάτων

Άρθρο 20 του νομοσχεδίου, τροποποίηση άρθρου 19 § 3 του Κώδικα:
Η δημιουργία *«Σωφρονιστικών Καταστημάτων Αυξημένης Ασφάλειας»*, τα οποία θα λειτουργούν ως πειθαρχικές φυλακές αλλά και για τη μεταγωγή κρατουμένων με κριτήριο τη φύση του αδικήματος, θα ήταν σκόπιμο να συνοδεύεται από στοιχειώδες, έστω, περίγραμμα των ιδιαιτεροτήτων τους, ιδίως σε ό,τι αφορά τυχόν πρόσθετους περιορισμούς στα δικαιώματα των κρατουμένων όπως το δικαίωμα επικοινωνίας. Επ' αυτού, η απόλυτη σιωπή του νομοθέτη θα μπορούσε να εκληφθεί, από την κανονιστικώς δρώσα διοίκηση, ως εξουσιοδότηση εν λευκώ.

Άρθρο 21 του νομοσχεδίου, προσθήκη άρθρου 19Α § 1 στον Κώδικα:

---

[14] Διαθέσιμη εδώ: https://edoc.coe.int/en/children-s-rights/7802-recommendation-cmrec20185-of-the-committee-of-ministers-to-member-states-concerning-children-with-imprisoned-parents.html#:~:text=Stay%20informed-,Recommendation%20CM%2FRec(2018)5%20of%20the%20Committee%20of,children%20with%20imprisoned%20parents%20(2019)&text=It%20is%20estimated%20that%20more,some%20of%20the%20European%20states.

Ο Συνήγορος του Πολίτη εκφράζει την ανησυχία του ως προς τη μελλοντική επαρκή λειτουργία των Αγροτικών Σωφρονιστικών Καταστημάτων. Όπως είναι γνωστό, τα εν λόγω Καταστήματα, προκειμένου να είναι πλήρως λειτουργικά, χρειάζονται άτομα με συγκεκριμένες γνώσεις σχετικά με την κτηνοτροφία, την τυροκομία κ.λπ., αλλά και πλήθος ατόμων προκειμένου να γίνουν οι γεωργικές και κτηνοτροφικές εργασίες (όργωμα, σπορά, ποίμνιο κ.λπ.). Έχοντας υπόψη τόσο τα ιδιαίτερα αυτά χαρακτηριστικά όσο και τη μεταβολή, επί το αυστηρότερο, των προϋποθέσεων μεταγωγής, εγείρονται ερωτήματα ως προς τη λειτουργία των εν λόγω Καταστημάτων στο μέλλον. Ειδικότερα, το γεγονός, ότι οι προς ψήφιση προϋποθέσεις χορήγησης των τακτικών αδειών μειώνουν τον πληθυσμό των κρατουμένων που θα έχει το δικαίωμα άδειας σε συνδυασμό με το γεγονός ότι η μεταγωγή σε Αγροτικό Κατάστημα θα προϋποθέτει το να έχει λάβει προηγουμένως ο κρατούμενος τουλάχιστον μία άδεια, φαίνεται ότι θα μπορούσε να οδηγήσει στην αποδυνάμωση των Αγροτικών Σωφρονιστικών Καταστημάτων, εξέλιξη η οποία ήδη έχει αρχίσει να διαφαίνεται μετά την εφαρμογή των διατάξεων του ν. 4760/2020, όπως είχε εγκαίρως επισημάνει ο Συνήγορος του Πολίτη[15] αλλά και προκύπτει σαφώς από την τρέχουσα κατανομή πληθυσμού κρατουμένων[16], ενώ το σύνολο των Σωφρονιστικών Καταστημάτων βαρύνεται με αξιοσημείωτο υπερπληθυσμό, όπως επίμονα επισημαίνει και στην πρόσφατη έκθεσή της η Επιτροπή CPT του Συμβουλίου της Ευρώπης[17]. Εν όψει αυτού του κινδύνου, πριν από κάθε νομοθετική επέμβαση στις προϋποθέσεις μεταγωγής θα ήταν χρήσιμο να έχει προηγηθεί μελέτη του πληθυσμού των Σωφρονιστικών Καταστημάτων της χώρας, ώστε να αποτιμηθεί το ανθρώπινο δυναμικό που πληροί τις τυπικές προϋποθέσεις για να μεταχθεί στα Αγροτικά Καταστήματα, προκειμένου να υπολογιστεί το κατά πόσον είναι αυτός ο αριθμός ικανός ώστε εκείνα να λειτουργήσουν πλήρως. Είναι, άλλωστε, κοινώς αποδεκτό, ότι τα Αγροτικά Σωφρονιστικά Καταστήματα λειτουργούν καταπραϋντικά για τους κρατούμενους και επιπλέον τους εφοδιάζουν με μία επαγγελματική εκπαίδευση χρήσιμη για την ομαλή επανένταξή τους στο κοινωνικό σύνολο. Επιπλέον, τα προϊόντα τους καλύπτουν τις ανάγκες σε προμήθειες άλλων Καταστημάτων ή μεταπωλούνται στο εμπόριο, αποτελώντας έτσι σημαντική οικονομική αρωγή που δεν μπορεί να παραβλεφθεί.

Άρθρο 21 του νομοσχεδίου, προσθήκη άρθρου 19Α § 3 στον Κώδικα:
Η υψηλή επικινδυνότητα, ως κριτήριο μεταγωγής κρατουμένων στα καινοφανή Σωφρονιστικά Καταστήματα Αυξημένης Ασφαλείας, συνδέεται αφηρημένα με το είδος του αδικήματος χωρίς ατομική εκτίμηση κάθε συγκεκριμένου κρατουμένου ή οποιεσδήποτε διαδικαστικές εγγυήσεις, κατά παράβαση της αρχής της αναλογικότητας.

Άρθρο 23 του νομοσχεδίου, τροποποίηση άρθρου 21 § 5 του Κώδικα:
Η αόριστη πρόβλεψη πως *«η ύπαρξη λουτρού στα κελιά και τους θαλάμους δεν είναι αναγκαία, αν υπάρχει ικανός αριθμός ιδιαίτερων κοινών εγκαταστάσεων λουτρών»*, χωρίς μνεία συγκεκριμένης αναλογίας, κινδυνεύει, υπό τις δεδομένες συνθήκες υπερπληθυσμού, να δημιουργήσει σημαντικά προβλήματα στην ατομική υγιεινή των κρατουμένων.

Κεφάλαιο στ΄: Εισαγωγή και Διαβίωση Κρατουμένων στα Σωφρονιστικά Καταστήματα

[15] Σχόλια επί του νομοσχεδίου *«Ρυθμίσεις Σωφρονιστικής νομοθεσίας και λοιπές διατάξεις Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη»*: https://www.synigoros.gr/api/files/download/4 .
[16] Με βάση τα στοιχεία της αρμόδιας Γενικής Γραμματείας: https://www.minocp.gov.gr/file/2022/10/03102022statistika.xls . Δεύτερο εξάμηνο Σεπτεμβρίου 2022: Αγιά Χανίων 77 κρατούμενοι σε 178 προβλεπόμενες θέσεις, Κασσάνδρα 169 κρατούμενοι σε 308 προβλεπόμενες θέσεις, Τίρυνθα 98 κρατούμενοι σε 302 προβλεπόμενες θέσεις και Κασσαβέτεια 132 κρατούμενοι σε 274 προβλεπόμενες θέσεις
[17] Έκθεση CPT 2.9.2022: https://rm.coe.int/1680a7ce97 (σελ. 12).

Άρθρο 28 του νομοσχεδίου, προσθήκη § 2Α στο άρθρο 27 του Κώδικα:
Εκτιμάται ως θετική η ίδρυση χειρουργικού οδοντιατρικού τμήματος στο Ειδικό Κέντρο Υγείας Κρατουμένων Κορυδαλλού.

Άρθρο 32 του νομοσχεδίου, τροποποίηση άρθρου 32 § 1 του Κώδικα:
Η ρύθμιση περί πρόσληψης επαγγελματιών μαγείρων είναι μεν κατ' αρχήν κατανοητό πως αποσκοπεί στη βελτίωση και εγγύηση της ποιότητας της διατροφής, ωστόσο ταυτόχρονα προαναγγέλλει μείωση, αν όχι κατάργηση, των θέσεων εργασίας κρατουμένων στα μαγειρεία. Καθώς στα μαγειρεία απασχολούνται συνήθως αρκετοί κρατούμενοι, γεννάται ο προβληματισμός, σε ποιό βαθμό θα επηρεαστούν τα μεροκάματα των κρατουμένων και με ποιό τρόπο θα εξισορροπηθεί η ενδεχόμενη μείωση.

Άρθρο 32 του νομοσχεδίου, τροποποίηση άρθρου 32 § 5 του Κώδικα:
Διαφαίνεται, ότι οι κρατούμενοι πλέον δεν θα έχουν δικαίωμα αγοράς πρόσθετων τροφίμων και φρούτων από τον συνεργαζόμενο με τη φυλακή προμηθευτή. Με δεδομένο, ότι η σίτιση σε πολλές περιπτώσεις δεν είναι επαρκής (όπως ο Συνήγορος του Πολίτη παγίως διαπιστώνει κατά τις αυτοψίες του), τόσο ως προς την ποσότητα όσο και ως προς τη διατροφική αξία, γεννάται η ανησυχία πως η ποιότητα της σίτισης θα υποστεί αλλαγή προς το χειρότερο. Σημαντικό είναι επίσης να σημειωθεί ότι μεσολαβούν πολλές ώρες από τη διανομή του τελευταίου συσσιτίου της ημέρας έως το επόμενο πρωί, κενό το οποίο, μέχρι τώρα, μπορούσε να καλυφθεί με τα τρόφιμα και φρούτα που είχαν αγοραστεί ιδιωτικά από τους κρατούμενους.

Κεφάλαιο ζ΄: Μορφωτικά Προγράμματα και Ελεύθερος Χρόνος Κρατουμένων

Άρθρο 35 του νομοσχεδίου, τροποποίηση άρθρου 35 § 2 του Κώδικα:
Σε συμπλήρωση όσων επισημάνθηκαν παραπάνω υπό τα σχόλια στο άρθρο 13 για τους ανηλίκους κρατουμένους, επισημαίνεται ότι, σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία (άρθρο 2 ν. 1566/1985), η πρωτοβάθμια και η δευτεροβάθμια εκπαίδευση (μέχρι το τέλος του γυμνασίου) είναι υποχρεωτική, εφόσον ο μαθητής δεν έχει υπερβεί το 16ο έτος της ηλικίας του. Όπως έχει εξάλλου αποσαφηνιστεί, η σχετική υποχρέωση αφορά τον/την μαθητή/τρια και όχι την πολιτεία, η οποία οφείλει σε κάθε περίπτωση να διασφαλίζει απρόσκοπτη και ουσιαστική πρόσβαση όλων των παιδιών σχολικής ηλικίας στο σχολείο. Ως εκ τούτου, επιβάλλεται η εισαγωγή ρητής ρύθμισης στο άρθρο 35 του Κώδικα, σύμφωνα με την οποία στα Σωφρονιστικά Καταστήματα Ανηλίκων και στο Ίδρυμα Αγωγής Βόλου λειτουργούν οπωσδήποτε σχολικές μονάδες πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, σύμφωνα και με τους Ευρωπαϊκούς Σωφρονιστικούς Κανόνες[18]. Λ.χ. προτείνεται η διατύπωση διάταξης: *«Όλοι οι ανήλικοι κρατούμενοι οι οποίοι δεν έχουν ολοκληρώσει την υποχρεωτική σχολική εκπαίδευση έχουν πρόσβαση στις κατάλληλες εκπαιδευτικές δομές. Στα καταστήματα κράτησης ανηλίκων λειτουργούν οι αναγκαίες σχολικές μονάδες πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης»***. Η δυνητική διατύπωση του προτεινόμενου άρθρου 35 § 2 του Κώδικα, που αφορά γενικά τα καταστήματα αλλά και το Ίδρυμα Αγωγής Βόλου, κατά την οποία: *«μέσα σε κάθε Σωφρονιστικό Κατάστημα και στο Ίδρυμα Αγωγής Ανηλίκων Αρρένων Βόλου μπορεί να ιδρύονται σχολικές μονάδες Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, δηλαδή Δημοτικά Σχολεία, Γυμνάσια ή Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας, Γενικά ή Επαγγελματικά Λύκεια, Δημόσια Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης, Επαγγελματικές Σχολές Κατάρτισης, Δημόσια Κέντρα Διά Βίου Μάθησης και Τμήματα εκμάθησης της Ελληνικής Γλώσσας»*, εμφανίζεται ως προβληματική, ειδικά σε ό,τι αφορά τους ανηλίκους, με βάση όσα εκτέθηκαν παραπάνω.
Επιπλέον, σύμφωνα και με την υφιστάμενη στη χώρα μας εκπαιδευτική νομοθεσία και όσα προεκτέθηκαν, δεν φαίνεται να δικαιολογείται η απόκλιση από τη γενική πρόβλεψη περί

[18] Άρθρο 35.2. European Prison Rules, https://rm.coe.int/european-prison-rules-978-92-871-5982-3/16806ab9ae

υποχρεωτικότητας της εκπαίδευσης (άρθρο 2 ν. 1566/1985) έως την ηλικία των 16 ετών, ανεξαρτήτως βαθμίδας, που εισάγεται με το προτεινόμενο άρθρο 35 § 5 του Κώδικα, σύμφωνα με το οποίο *«η πρωτοβάθμια εκπαίδευση είναι υποχρεωτική για τους νεαρούς κρατουμένους»*. Η περιοριστική αυτή ρύθμιση έρχεται σε αντίθεση με το παραπάνω πλαίσιο αλλά και την αντίστοιχη διάταξη του άρθρου 28 παρ. 1 της ΔΣΔΠ. Προτείνεται, επομένως, η απάλειψη της παραπάνω διάταξης και η αντικατάστασή της από την προηγηθείσα πρόταση περί υποχρεωτικότητας της υποχρεωτικής εκπαίδευσης και στο Σωφρονιστικό Κατάστημα ή στο Ίδρυμα Αγωγής.

Κεφάλαιο η΄: Εργασιακή Κατάσταση Κρατουμένων

Άρθρο 45 του νομοσχεδίου, τροποποίηση άρθρου 47 του Κώδικα:
Εκτιμάται ως θετική η υπαγωγή στην ασφάλιση κατά κινδύνου ατυχήματος των κρατουμένων που εργάζονται σε θέσεις εργασίας ή παρακολουθούν προγράμματα επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης ή φοιτούν σε Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης, συμπεριλαμβανομένης της περιόδου πρακτικής άσκησης ή μαθητείας.

Κεφάλαιο θ΄: Δικαιώματα Επικοινωνίας Κρατουμένων

Άρθρο 47 του νομοσχεδίου, τροποποίηση άρθρου 52 § 3 του Κώδικα:
Παρατηρείται, πως ελλείπει κάθε πρόβλεψη ειδικών προδιαγραφών για το επισκεπτήριο ανηλίκων. Ωστόσο, σύμφωνα με την ως άνω Σύσταση CM/Rec(2018) του Συμβουλίου της Ευρώπης, κάθε φυλακή πρέπει να έχει αίθουσες αναμονής και δωμάτια επισκέψεων φιλικά διαμορφωμένα προς το παιδί όπου το παιδί θα νοιώθει ευπρόσδεκτο ασφαλές και σεβαστό (π.χ. με παιχνίδια, βιβλία και εξοπλισμό για όλες τις ηλικίες). Ο χώρος των επισκέψεων πρέπει να είναι κατάλληλος για παιχνίδι και ποιοτικό χρόνο, συμπεριλαμβανομένης της παροχής δυνατότητας επαφής με το γονέα. Ο ηλικιακός διαχωρισμός των ανηλίκων, ώστε τα παιδιά άνω των 8 ετών να συναντώνται με τον κρατούμενο γονέα τους στο κοινό επισκεπτήριο, κρίνεται εξαιρετικά προβληματικός και φαίνεται να στερείται ερείσματος. Σύμφωνα με το άρθρο 9 εδ. 3 της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, *«τα Συμβαλλόμενα Κράτη σέβονται το δικαίωμα του παιδιού που ζει χωριστά από τους δύο γονείς του ή από τον έναν από αυτούς να διατηρεί κανονικά προσωπικές σχέσεις και να έχει άμεση επαφή με τους δύο γονείς του, εκτός εάν αυτό είναι αντίθετο με το συμφέρον του παιδιού»*.

Άρθρο 50 του νομοσχεδίου, τροποποίηση άρθρου 55 § 1 του Κώδικα:
Εισάγονται ιδιαιτέρως αυστηρές προϋποθέσεις για το θεσμό των τακτικών αδειών, ενώ στην αιτιολογική έκθεση δεν παρατίθενται οι λόγοι που επιβάλλουν την εν λόγω μεταβολή. Σε κάθε περίπτωση, σε σειρά περιπτώσεων έχει κριθεί δικαστικά[19] ότι ο ίδιος ο θεσμός της άδειας ενέχει την αποδοχή, εκ μέρους του νομοθέτη, του ενδεχομένου της παραβίασης αυτής καθώς προκρίνονται οι ευεργετικές επιδράσεις του θεσμού στον κρατούμενο, όπως είναι η διατήρηση του οικογενειακού δεσμού, ψυχολογική αποφόρτιση κ.λπ. Ο περιορισμός των χορηγούμενων αδειών θα συμβάλλει στην περαιτέρω ενίσχυση του φαινομένου του υπερπληθυσμού. Επιπλέον φαίνεται πως η τιμωρητική έκφανση της ποινής ενδυναμώνεται έναντι του σωφρονιστικού χαρακτήρα του Κώδικα, ο οποίος ωστόσο σκοπό έχει την ομαλή επανένταξη του ατόμου στο κοινωνικό σύνολο[20]. Αυξάνονται σε 12, επίσης χωρίς αιτιολογία, τα έτη πραγματικής έκτισης για τους καταδικασθέντες σε ισόβια κάθειρξη, ενώ με την προηγούμενη ρύθμιση απαιτούνταν

[19] Μεταξύ άλλων: Βουλεύματα Συμβουλίου Πλημμελειοδικών Πατρών 132/2001, *Αρμενόπουλος* 2001 σελ. 1412, και 71/2003, *Πράξη & Λόγος του Ποινικού Δικαίου* 2003 σελ. 116.
[20] Βλ. και Ειδική Έκθεση Συνηγόρου του Πολίτη *«Τακτικές Άδειες Κρατουμένων»* (2008): https://old.synigoros.gr/resources/6982_5_1-.pdf

έκτιση 10 ετών και με την πιο προηγούμενη 8 έτη. Επαχθής κρίνεται επίσης και η προβλεπόμενη πραγματική έκτιση 22 ετών για τους πολυϊσοβίτες. Τα 22 έτη είναι μεγάλο χρονικό διάστημα παραμονής του κρατούμενου σε αποκοπή από το κοινωνικό σύνολο, χωρίς κάποιο άλλο κριτήριο να εξειδικεύει τον εν λόγω αποκλεισμό. Πλέον τούτου, κατά τη μακρά αυτή παραμονή αυξάνεται η πιθανότητα ο κρατούμενος να υποπέσει σε κάποιο πειθαρχικό αδίκημα οπότε και θα περιοριστεί έτι περαιτέρω η πρόσβαση στην άδεια. Για κάποια αδικήματα δεν αποτελεί τυπικό κριτήριο για τη χορήγηση της άδειας ο χρόνος έκτισης και το ύψος της ποινής αλλ' αυτό το ίδιο το αδίκημα για το οποίο ο κρατούμενος έχει ήδη τιμωρηθεί. Μάλιστα, στις εν λόγω περιπτώσεις δεν προσδιορίζεται καν ποια είναι η τυπική προϋπόθεση που πρέπει να πληρούται ώστε ο κρατούμενος να αιτηθεί άδεια. Ως εκ τούτου, γεννάται το ερώτημα, μήπως εν τέλει καταργούνται εν τοις πράγμασι τελείως οι άδειες για όσους κατηγορούνται για τα εν θέματι αδικήματα. Τέλος, στην αιτιολογική έκθεση δεν παρέχονται στοιχεία, ώστε να καταστεί δεκτική αντικειμενικής αξιολόγησης η αιτιώδης συνάφεια ανάμεσα στην αύξηση των ετών πραγματικής έκτισης και τη μείωση των ημερών άδειας αφενός, και στην πρόληψη του εγκλήματος αφετέρου.

Άρθρο 51 του νομοσχεδίου, τροποποίηση άρθρου 56 § 1 του Κώδικα:
Μειώνεται η συνολική άδεια από 45 ημέρες σε 42 χωρίς όμως να περιέχεται σχετική εξήγηση στην αιτιολογική έκθεση.

Άρθρο 53 του νομοσχεδίου, τροποποίηση άρθρου 58 §§ 1-2 του Κώδικα:
Τίθενται επιπλέον τυπικές προϋποθέσεις για τη χορήγηση εκπαιδευτικής άδειας, όπως ελάχιστο διάστημα παραμονής στη φυλακή, ενώ μεταρρυθμίζονται επί το αυστηρότερον οι λόγοι μη χορήγησης ή ανάκλησης, κάτι που προφανώς δεν συνάδει με το στόχο της ομαλής επανένταξης.

Κεφάλαιο ι΄: Εναλλακτικές Μορφές Έκτισης των Ποινών κατά της Ελευθερίας

Άρθρο 55 του νομοσχεδίου, τροποποίηση άρθρου 60 του Κώδικα:
Τίθενται δυσανάλογοι και αναιτιολόγητοι περιορισμοί στην άδεια για ημιελεύθερη διαβίωση, κάτι που επίσης δεν συνάδει με το στόχο της ομαλής επανένταξης.

Κεφάλαιο ιβ΄: Μεταγωγή Κρατουμένων

Άρθρο 62 του νομοσχεδίου, προσθήκη § 5 στο άρθρο 75 του Κώδικα:
Εκτιμάται ως θετική η εισαγωγή χρονικού περιορισμού παραμονής μεταγόμενων κρατουμένων για δικονομικούς λόγους σε Σωφρονιστικό Κατάστημα πριν την έναρξη και μετά τη λήξη της δίκης.

Άρθρο 64 του νομοσχεδίου, τροποποίηση άρθρου 77 § 2 του Κώδικα:
Εκτιμώνται ως θετικές οι ρυθμίσεις για έγγραφη αιτιολογημένη ενημέρωση για κάθε αναβολή μεταγωγής, όχι μόνο στην αρχή που την παρήγγειλε αλλά και στην αρχή εκτέλεσης της μεταγωγής, καθώς και για υποχρέωση ενημέρωσης της αρχής εκτέλεσης της μεταγωγής ως προς την επικινδυνότητα του κρατουμένου ή την τυχόν ύπαρξη μολυσματικής ασθένειας.

Κεφάλαιο ιστ΄: Μεταβατικές και Τελικές Διατάξεις

Άρθρο 75 § 1 του νομοσχεδίου:
Ορίζεται πως αιτήματα μεταγωγής κρατουμένων για λόγους προσωπικούς, οικογενειακούς, εκπαιδευτικούς ή λόγους υγείας που έχουν υποβληθεί και εκκρεμούν στην ΚΕΜ, τίθενται

συλλήβδην στο αρχείο, χωρίς δικαίωμα για κατά προτεραιότητα εξέτασή τους σε περίπτωση επανυποβολής. Με αυτόν τον τρόπο, η αδράνεια ή καθυστέρηση της διοίκησης φαίνεται να αποβαίνει εις βάρος των κρατουμένων.

Άρθρο 76 του νομοσχεδίου:
Καταργείται (χωρίς αντικατάσταση) το άρθρο 64 του Σωφρονιστικού Κώδικα περί παροχής κοινωφελούς εργασίας, προφανώς θεωρούμενο ως εμπίπτον στην αρμοδιότητα του Υπουργείου Δικαιοσύνης. Έτσι, όμως, ο θεσμός αποκόπτεται από το γενικότερο πλαίσιο της σωφρονιστικής πολιτικής.

Με τιμή,

Ανδρέας Ι. Ποττάκης
Συνήγορος του Πολίτη